

STADIONI ZA EUROPSKO NOGOMETNO PRVENSTVO

Golema ulaganja u gradnju i obnovu

PRIPREMI:
Branko Nadilo

Utakmice će se igrati u osam gradova – Wroclawu, Gdanjsku, Poznańu i Varšavi u Poljskoj te Harkovu, Lavovu, Donjecku i Kijevu u Ukrajini. Četiri su nova stadiona - jedan je izgrađen već prije, a tri su temeljito obnovljena

Od 8. lipnja do 1. srpnja 2012. održat će se 14. europsko nogometno prvenstvo u Poljskoj i Ukrajini. Nastupit će 16 momčadi koje su do završnice došle kvalifikacijama u skupinama i dodatnom razigravanju ili su se kao domaćini izravno kvalificirali (Poljska i Ukrajina). Momčadi će najprije međusobno igrati po skupinama, a potom slijedi doigravanje na ispadanje u četvrtfinalu, polufinalu i finalu. Utakmice prve faze igrat će se u osam gradova – četiri poljska (Wroclawu, Gdanjsku, Poznańu i Varšavi) i četiri ukrajinska (Harkovu, Lavovu, Donjecku i Kijevu). Utakmice četvrtfinala igrat će se u Varšavi, Donjecku, Gdanjsku i Kijevu, polufinalne u Donjecku i Varšavi, a završne za novoga europskog prvaka i poredak od prvoga do četvrtog mjesta 1. srpnja 2012. u Kijevu.

Kandidati za domaćina bile su Hrvatska i Mađarska, ali pri konačnom izboru nisu dobile ni glasa

Pripreme i organizacija prvenstva

U kvalifikacijama je sudjelovala 51 reprezentacija, što znači da su s domaćinima bile uključene 53 reprezentacije. Sve su ždrijebom u Varšavi 7. veljače 2010. svrstane u devet skupina, a na prvenstvo su se izravno kvalificirali svi pobjednici skupina i najbolji drugoplasirani. Od ostalih osam reprezentacija ždrijebom su određeni parovi koji su međusobnim susretima izlučili još četiri sudionika. Od reprezentacija koje igraju na završnom

turniru u Poljskoj i Ukrajini 12 ih je bilo na prošlom prvenstvu održanom 2008. u Austriji i Švicarskoj (Poljska, Njemačka, Italija, Nizozemska, Španjolska, Švedska,

Sve ostale reprezentacije imaju po 5 ili manje nastupa. Hrvatska će na europskom prvenstvu 2012. igrati četvrti put, a dvaput je bila sudionik četvrtfinalnih razigravanja. Naša se reprezentacija kvalificirala nakon što je kao drugoplasirana u skupini F u dodatnom susretu eliminirala Tursku. Valja istaknuti da je ovogodišnje europsko prvenstvo posljednji završni turnir u kojem nastupa 16 momčadi jer je UEFA (Union of

Gradovi u kojima se igraju utakmice europskoga nogometnog prvenstva

Francuska, Grčka, Rusija, Portugal, Češka i Hrvatska), dvije su igrale na prvenstvu održanom 2004 u Portugalu (Engleska i Danska), jedna nastupa drugi put (Irska), a jedna se reprezentacija prvi put takmiči na završnom turniru (Ukrajina). Od reprezentacija sudionika ovogodišnjeg prvenstva najčešće je, 10 puta, nastupala Njemačka (od čega pet kao Zapadna Njemačka), koja je s tri naslova ujedno i najuspješnija europska reprezentacija, Rusija 9 puta (pet kao SSSR, jednom kao ZND), 8 su puta nastupale Nizozemska i Španjolska, a 7 Italija, Engleska, Danska, Francuska i Češka (triput kao Čehoslovačka).

European Football Associations) odlučila da će na sljedećem prvenstvu 2016. u Francuskoj sudjelovati 24 ekipe.

Prvenstvo započinje utakmicom Poljske i Grčke na novom stadionu u Varšavi vrijednom 500 milijuna eura

Nekako se zaboravlja da je kandidat za održavanje ovogodišnjega europskoga nogometnog prvenstva bila i Hrvatska zajedno s Mađarskom, a da su ostali kandidati, uz Poljsku i Ukrajinu, bili Italija,

Rusija, Rumunjska, Azerbajdžan (odustali), Turska i Grčka. Prvo je probiranje kandidata obavljeno 2005. i tada su ostale samo zajedničke kandidature Hrvatske i Mađarske, Poljske i Ukrajine te Italije. Konačni je izbor obavljen 18. travnja 2007. u Cardiffu, kada su Poljska i Ukrajina u tajnom glasovanju Izvršnog komiteta dobile 8 glasova, Italija 4, a Hrvatska i Mađarska ni jedan glas.

Novi stadion u Varšavi

Europsko nogometno prvenstvo 2012. započet će 8. lipnja u 18 sati utakmicom Poljske i Grčke na novom **Nacionalnom stadionu** (polj. *Stadion Narodowy*) u glavnom i najvećem poljskom gradu **Varšavi** (1,711.466 stanovnika). Stadion je izrađen na desnoj obali Visle i na mjestu srušenoga *Stadiona desetljeća* (polj. *Stadion Sziesięciolecia*). Idejni je projekt izradila grupa njemačkih i poljskih arhitekata okupljenih u tvrtki *JSK Architekten*, a u projektiranje su bile uključene i druge njemačke tvrtke – *Gerkan, Marg und Partner* za arhitekturu i *Schlaich Bergermann und Partner* za konstrukciju. Stadion je gradio poseban konzorcij tvrtki *Alpine Bau Deutschland AG*, *Alpine Bau GmbH* i *Alpine Construction Polska Sp. z o.o.*, *Hydrobudowa Polska SA* i *PBG SA* (poljska naftna kompanija) koji je bio uključen i u financiranje 500 milijuna eura vrijednog stadiona. Na gradilištu je radilo i više od 1000 radnika.

Radovi su započeli krajem 2008. rušenjem postojećeg stadiona, kamen je temeljac svečano položen 7. listopada 2009., a sve je dovršeno krajem 2011. iako na tom najvećem poljskom nogometnom stadionu još nije odigrana ni jedna utakmica. Štoviše, kako je bilo predviđeno da svi radovi budu završeni do sredine 2011., bila je zakazana prijateljska nogometna utakmica između Njemačke i Poljske koja je, međutim, 6. rujna 2011.

kad će na teren izaći *Legija* iz Varšave i poljskog prvaka *Wisla* iz Krakova. Stadion može primiti 58.145 gledalaca, ima isključivo sjedeća mjesta svrstan je u najvišu – četvrtu – kategoriju, koja se određuje prema infrastrukturnoj opremljenosti. Dimenzije travnjaka su 105 x 68 m (što je standard za suvremene stadione). Stadion će služiti za utakmice državne reprezentacije i za najvažnije i najposjećenije utakmice varšavskih

Završetak građevinskih radova na novom stadionu u Varšavi

odigrana u Gdanjsku. Naime, u svibnju 2011. su otkriveni mnogi propusti u gradnji, pa je završetak radova produžen za pola godine. U međuvremenu je izvana bojama poljske zastave osvijetljen cijeli stadion i održano cjelodnevno muzičko druženje s gledateljima (29. studenoga 2011.). Otvaranje je predviđeno za siječanj 2012., a prva utakmica za 11. veljače 2012.,

klubova *Legije* i *Polonije*, te za velike koncerte i priredbe. Upravljanje je preuzelo Ministarstvo državne riznice u pomoć posebne tvrtke *Narodowe Centrum Sportu Sp. z o.o.*

Harkov je posljednji grad uključen u prvenstvo; trebalo se igrati u Dnjepropetrovsku

Radovi na novom Nacionalnom stadionu u Varšavi

Osnovna je značajka tog stadiona pročelje koje je oblikovano od djelomično providne ostakljene fasade i čeličnih stupova o koje je ovješena krovna konstrukcija. Stoga se izvama doimlje poput pletene košarice. Čelični kablovi ovješeni na čelične stupove spojeni su na središnji toranj koji lebdi iznad središta (krov konstruktivno slični kotaču za bicikl). Pokrov čini posebna plastična membrana ojačana staklenim vlaknima i teflonom, a dijeli se na nepokretni i pokretni dio te za nepovoljnih je uvjeta može prekriti cijeli stadion. Uz njega idu četiri podzemne razine s parkiralištima, dvoranama, svlačionicama, šetnicama i tehničkim prostorijama, a

Krovnna konstrukcija novoga stadiona u Varšavi

prostor je tribina također podijeljen u 5 razina i opremljen raznovrsnim uredima, salonima, konferencijskim dvoranama, ugostiteljskim i sličnim sadržajima, sportskim i rekreacijskim sadržajima te prostorijama za novinare i komentatore. Stadion je zapravo dio budućega velikog sportskog kompleksa koji predviđa zatvorenu dvoranu za 15.000 gledalaca, olimpijski bazen za 4000 posjetitelja, vodeni park, hotel, konferencijski centar te brojne ugostiteljske i obrtničke sadržaje. Dovršetak će kompleksa ovisiti o potpunoj rekonstrukciji obližnjeg željezničkog kolodvora i otvaranju posebne linije podzemne željeznice, koja će ga povezati s ostalim dijelovima grada.

Stadion poput svjetiljke

Prvoga dana Europskoga nogometnog prvenstva, 8. lipnja 2012. (u 20,45 sati), igrat će se i utakmica A grupe između Rusije i Češke, ali u **Wrocławu**, najvećem gradu jugozapadne pokrajine Šlezije (manjim se dijelom prostire u Njemačkoj i Češkoj), sa 632.996 četvrtim gradom po veličini u Poljskoj. Utakmica će se igrati na novom *Gradskom stadionu* (polj. *Stadion Miejski*), koji je također od 2009. do 2011. izgrađen za novo europsko prvenstvo. Izgrađen je na zapadnom rubu grada, pokraj spoja s autocestom A8, prema

projektu njemačke tvrtke *JSK Architekten* koja je uključena i u projektiranje stadiona u Varšavi. Rad je odabran na javnom natječaju, a izgledom podsjeća na svjetiljku, što je odabrano zbog prepoznatljivosti i podsjećanja na dinamičan gospodarski razvoj grada. Stadion je gotovo kružnog tlocrta, a pročelje mu je prekriveno staklenom mrežom obloženom teflonom,

Gradski stadion u Wrocławu u gradnji

usidrenom u čelične prstene postavljene oko cijelog stadiona. Tako se stječe dojam lakoće i prozračnosti jer se skriva masivna struktura, a boja se vanjskih zidova stadiona može mijenjati sofisticiranim sustavom rasvjete. Nepokretni je krov stadiona zbog prirodne rasvjete također od stakla.

Izgradnja u započela u travnju 2009., a pratili su je problemi jer je s konzorcijem koji je vodila poljska tvrtka *Mostostal*

Warszawa SA zbog kašnjenja raskinut ugovor. Stoga je početkom 2010. potpisan ugovor s novim izvođačima na čelu s tvrtkom *Max Bögl* (*Max Bögl Polska Sp. z o.o.*, *Max Bögl Bauunternehmung GmbH* iz Njemačke i *Budimex Dromex SA* iz Poljske). Stadion je svečano otvoren 10. rujna 2011. boks-mečom između Tomasza Adameka i Vitalija Klička za naslov svjetskog prvaka u teškoj kategoriji po WBC verziji. Prva je nogometna utakmica odigrana 10. listopada 2011. između klubova *Śląsk* iz Wrocława i *Lechia* iz Gdanjska, a najviše je gledalaca (40.917) zabilježeno 25. studenog 2011. na utakmici *Śląska* i *Wisła* iz Krakova.

Dvije će utakmice Hrvatska igrati u Poznańu na stadionu koji podsjeća na golemoga člankovitog kukca

Stadion je u vlasništvu grada, a vodit će ga američka tvrtka *SMG* koja upravlja s više od 220 kulturnih, sportskih, zabavnih, znanstvenih i sličnih kompleksa širom svijeta. Bit će to stadion gradskog kluba *Śląsk* koji se takmiči u najboljoj poljskoj nogometnoj ligi (T-mobile Ekstraklasa)

i koji je prošle sezone osvojio 2. mjesto. Kapacitet mu je 42.771 sjedećih mjesta (na prvenstvu će se smanjiti na 40.610) i stajao je gotovo 190 milijuna eura. Prema klasifikaciji UEFA-e i on je svrstan u četvrtu elitnu kategoriju stadiona, a po broju je gledalaca četvrti po veličini, iza novih stadiona u Varšavi i Gdanjsku te stadiona *Śląski* u gradu Chorzów u gornjoj Šleziji (pokraj Katowica), koji je s kapacitetom od 55.000 gledalaca bio među kandidatima za europsko nogometno prvenstvo.

Gradski stadion u Wrocławu opremljen je najsvremenijom opremom i sadržajima, a posebna mu je vrijednost šetnica oko cijelog kompleksa (nazvana *Esplanade*). Planira se i gradnja posebne dvosmjerne željezničke pruge, s gradom je spojen i novom tramvajskom vezom, a osigurani su prilazi za motorna vozila i prikladna parkirališta.

Utakmice A grupe nastavit će se 12. lipnja susretima Grčka – Češka u Wrocławu i Poljska – Rusija u Varšavi te 16. lipnja utakmicama Češka – Poljska u Wrocławu i Grčka – Rusija u Varšavi.

Posljednji određen za prvenstvo

Drugog dana prvenstva Europe, 9. lipnja, početak će i utakmice B grupe koje se igraju u Ukrajini – u Harkovu i Lavovu. Valja dodati da se sve češće govori i piše Harkiv, ali i Dnipropetrovsk, jer su nazivi tih gradova nastali prema ruskom izgovoru, ali smo ovdje radi boljeg razumijevanja ipak rabili stare izraze.

Stadion u Harkovu, gradu na krajnjem sjeveroistoku s približno 1,5 milijun stanovnika, drugom po veličini u Ukrajini, posljednji je uvršten u popis gradova za ovogodišnje prvenstvo. Utakmice su se trebale igrati u Dnjepropetrovsku (na stadionu *Dnipro Arena*), gradu na rijeci Dnjepri, južno od Kijeva, u središnjem dijelu Ukrajine. Valja dodati da su već prije izostavljeni gradovi Odesa u Ukrajini te Chorzów i Krakov u Poljskoj.

Utakmica za prvaka igrat će se u Kijevu na stadionu čija je obnova stajala 450 milijuna eura

UEFA je u svibnju 2009. promijenila odluku i umjesto Dnjepropetrovska odredila Harkov; a službeno je objašnjenje glasilo da tamošnji stadion nema dovoljno sjedišta (31.000 umjesto 33.000). Vjerojatno to i nije bio pravi razlog jer se dugo govorilo da kasne radovi obnove gradske infrastrukture, posebno prometnih veza i smještajnih kapaciteta i u Dnjepropetrovsku i u Lavovu, te da im prijete otkazivanje. Nakon toga je otpao samo Dnjepropetrovsk, iako je stadion

Vanjski izgled novog stadiona u Wrocławu

Travnjak i tribine Gradskog stadiona u Wrocławu

relativno nov (izgrađen 2008.) i vlasnici su ga bili spremni obnoviti i proširiti. Inače je Dnjepropetrovsk treći po veličini ukrajinski grad (1,04 milijuna stanovnika) i veliko industrijsko središte koje je do 1990. zbog vojne industrije i nacionalne sigurnosti ondašnjega SSSR-a bilo zatvoreno za strance.

No vratimo se **Harkovu**, gradu koji je jedno od najvećih ukrajinskih kulturnih, znanstvenih, prosvjetnih, prometnih i industrijskih središta. U njemu je nadaleko poznato sveučilište, utemeljeno 1805., a Ukrajinci su prema Rusima u nezatnoj većini. **Metallist**, klub na čijem će se stadionu igrati utakmice europskog nogometnog prvenstva, igra u 1. ukrajinskoj ligi. Osnovan je 1925. i često je mijenjao nazive, a sadašnje ime nosi od 1965. godine.

Stadion Metallist u Harkovu višenamjenski je stadion koji služi za nogometna i atletska takmičenja. Gradnja je počela 1925. po

Stadion Dnipro Arena u Dnjepropetrovsku koji je ostao bez utakmica Europskog prvenstva

nalogu Anastasa Mikojana na mjestu negdašnjega groblja, a projektant je bio arhitekt Z. V. Permilovski. Najprije se zvao **Stadion Traktor** po lokalnom proizvođaču traktora, a prije početaka Drugog svjetskog rata preimenovan je u **Stadion Dzerzhinets** (prema Feliksu Dzerzhinskom, utemeljitelju i prvom voditelju Čeke, zloglasne tajne policije) i to je ime nosio do 1967. godine.

Tada je rekonstruirana zapadna tribina i povećano gledalište (za 10.000 posjetitelja). Slijedila je obnova od 1970. do 1974., kada su izgrađene sjeverna i južna tribina te povećano gledalište (za 30.000 posjetitelja), a projektant je bio J. Tabakova/projektantica Yu. Tada je stadion dobio prvi krov i sustav odvodnje, ali i bolji semafor te hotel ispod sjeverne tribine. Treća je obnova započela 1979. na istoku i na jugu, ali su nakon rušenja južne tribine radovi prekinuti. Ipak nakon raspada SSSR-a i osamostaljenja Ukrajine obnova je nastavljena i završena 1998. godine. Tada je podignuta nova južna tribina i djelomično obnovljena istočna.

Suvremena obnova Stadiona Metalist u Harkovu

Posljednja je, četvrta, obnova uslijedila za Europsko nogometno prvenstvo 2012. godine. Temeljito je ponovo obnovljena južna tribina i izgrađena potpuno nova istočna. Zamijenjen je i krov, a do kraja 2009. su, unatoč financijskim problemima, obavljena i druga poboljšanja te nabavljena suvremena oprema. Uoči 50. obljetnice kluba otvoren je obnovljeni stadion. U sastavu je južne tribine veliki šoping centar, uredi za iznajmljivanje te uprave lokalnih tvrtki i nekih banaka, ali i ljekarna, ambulante, uredi, putničke agencije i slični sadržaji. Unatoč trudu nismo uspjeli pronaći imena projekatana i izvođača.

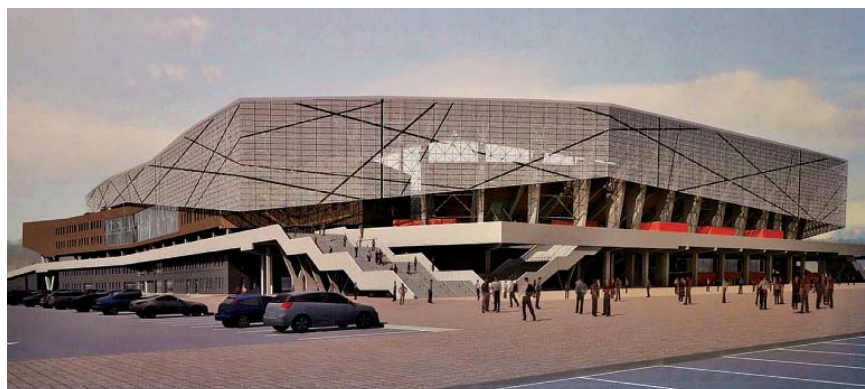

Igralište i tribina stadiona u Harkovu

Stadion prima ukupno 38.633 gledalaca, ali će na prvenstvu to biti nešto smanjeno (38.500). Tu će 9. lipnja u 18 sati igrati Nizozemska protiv Danske, 14. lipnja Nizozemska protiv Njemačke, a 17. lipnja Portugal protiv Nizozemske.

Jedini novoizgrađeni ukrajinski stadion

Utakmica između Njemačke i Portugala održat će se također 9. lipnja na novom stadionu (zasad se naziva *Arena Lavov*) u gradu **Lavovu**, koji se nalazi u pokrajini Galiciji, u zapadnoj Ukrajini i ima 760.000 stanovnika. Povijesna jezgra Lavova je od 1998. pod zaštitom UNESCO-a. Stadion se gradio od studenoga 2008. do listopada 2011., a svečano je otvoren 29. listopada 2011. golemom kazališnom predstavom iz gradske povijesti. Prva je nogometna utakmica odigrana 15. studenoga 2011. između reprezentacija Ukrajine i Austrije.

Maketa novog stadiona u Lavovu

Velika su sportska nadmetanja i velik posao u kojem se okreću milijarde eura

Stadion je namijenjen isključivo nogometnim utakmicama, a prema službenom projektu prima 34.915 gledalaca i stajao je 211 milijuna eura. Vlasnik je poseban Državni koncern *Sportska borilišta Ukrajine* (ukr. Deržavnij koncern *Sportivni areni Ukrajini*), a njime upravlja posebna tvrtka *Arena Lavov*. Stadion se nalazi u južnom dijelu grada i u blizini gradske obilaznice i na trasi je međunarodnoga cestovnog pravca koji povezuje Wrocław s Lavovom, Kijevom i Harkovom. To je inače domaći teren nogometnog kluba *Karpati*.

U Lavovu postoje još dva velika stadiona: *Stadion Ukrajina* (28.000 gledalaca) i *SKA stadion* (23.000 gledalaca) koji koriste drugi tim kluba *Karpati* i klub Lavov.

Sva su mjesta na stadionu natkrivena posebnim pokrovom pridržanim rešetkastom krovnom konstrukcijom, a dio je krova providan zbog sunca koji je potreban travnjaku. Stadion ima podzemnu garažu s gotovo 1600 parkirnih mjesta, a u zapadnom su dijelu smješteni VIP klubovi i restorani, medijski centar, razne rekreacijske sportske dvorane, uredi uprave i javni restoran.

Izvorni je projekt 2007. izradila njemačka projektantska tvrtka *Hochtief* iz Essena (projektirala konstrukciju *Dnipro Arene* u Dnjepropetrovsku) i tada je novi stadion nosio naziv *Lemberg* (njemačko ime za

Lavov). Ta je njemačka tvrtka ujedno trebala biti i ulagač tri četvrtine iznosa u stadion vrijedan 70 milijuna eura, a preostalo je trebala snositi gradska uprava. Početkom 2008. *Hochtief* je zamijenila austrijska tvrtka *Alpine Bau* koja je s gradskim vlastima pregovarala gotovo cijelu godinu i na kraju odbila stadion izgraditi za 85 milijuna eura (zahtijevala je 100 milijuna).

Gradnja stadiona u Lavovu

Stoga je gradska uprava krajem 2008. kontaktirala *ISD* (ukr. *Industrijalna spilka Donbasu* – Industrijski savez Donjeckog bazena), jednu od najvećih nadnacionalnih industrijskih korporacija u istočnoj Europi, koja obuhvaća nekoliko industrijskih grana – rudarstvo, građevinarstvo, metalurgiju, proizvodnju strojeva i sl. Ujedno su zbog kratkoga roka gradski službenici angažirali austrijskog projektanta Alberta Wimmera (autora stadiona *Hypo Arena* u Klagenfurtu), a u projektiranje se uključila i lokalna tvrtka *Arnika*. Potom je Ministarstvo gospodarstva za glavnog izvođača imenovalo građevinsku tvrtku *Azovinteks* iz grada Mauripolja u istočnoj Ukrajini koja je u sastavu *ISD* grupe. Ta je tvrtka smjesta poslala na gradilište stotinjak radnika s opremom, a gradnju stadiona i zračne luke podržala je ukrajinska vlada. Unatoč svim problemima, stadion je ipak izgrađen na vrijeme, a povremene dramatične apele u Lavovu su uglavnom tumačili kao podmetanja konkurentskih gradova koji su se htjeli domoći utakmica europskog prvenstva.

Travnjak i tribine novoga lavovskog stadiona

Stadion ima dobre prometne veze za motorna vozila, a u blizini je i novi aerodrom. Zbog krize su otpali planovi o gradnji podzemne gradske željeznice i produžetku tramvajske pruge, ali će stadion tijekom prvenstva biti željezničkom vezom povezan sa središtem grada. Što se tiče konačnog imena stadiona, u gradskoj upravi smatraju da još ima dovoljno vremena, ali se čini da će se najvjerojatnije zvati prema nekom sponzoru.

Na novom stadionu u Lavovu 13. lipnja igrat će Danska protiv Portugala, a 17. lipnja Danska protiv Njemačke.

U boji jantara

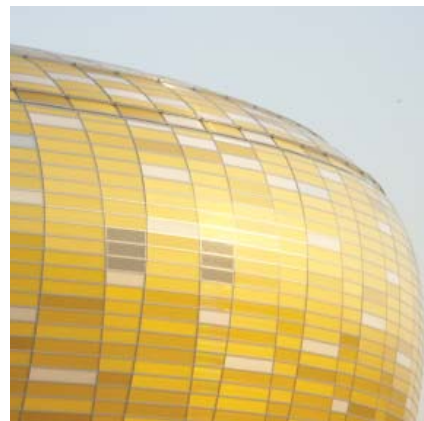
Nama u Hrvatskoj će nesumnjivo najzanimljivije biti utakmice C grupe u kojoj, uz našu i irsku reprezentaciju, nastupa trostruki svjetski i dvostruki europski prvak Italija te aktualni svjetski i dvostruki europski prvak Španjolska. Te će se utakmice igrati na novim stadionima u poljskim gradovima Gdanjsku i Poznanju. Prva se utakmica u toj grupi igra između Španjolske i Italije 10. lipnja 2012. na stadioni **PGE Arena** u **Gdanjsku**. Grad je inače važno kulturno, gospodarsko, komunikacijsko i turističko središte, smješteno uz zapadni dio ušća rijeke Visle i najvažnija poljska luka, a ima 464.000 stanovnika.

Gradnja stadiona PGE Arena u Gdanjsku

Novi stadion u Gdanjsku, koji se najprije zvao *Baltik arena* (pol. *Arena Bałtycka*), izgrađen je između 2008. i 2011. godine, a stajao je nešto više od 172 milijuna eura. To je također stadion četvrte kategorije prema kategorizaciji UEFA-e, a gledalište je kapaciteta 43.615 posjetitelja (na prvenstvu 40.818). Stadion se nalazi u sjevernom dijelu grada, a otvoren je 14. kolovoza 2011. susretom gdanjske *Lechie* i *Cracovie* iz Krakova. Na prvoj međunarodnoj utakmici između Poljske i Njemačke postignut je i rekord stadiona u broju gledalaca – 38.000. Vlasnik je grad Gdanjsk, a stadionom upravlja gdanjski klub *Lechia* čiji je to stalni stadion

nakon što se preselio s *MOSiR* stadiona (kratica polj. naziva *Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji*). Sadašnje je službeno ime *PGE Arena* nastalo nakon što je radi smanjivanja troškova gradnje gradska uprava prodala ime PGE-u (polj. *Polska Grupa Energetyczna - Poljska energetska grupa*), velikoj energetske tvrtki u državnom vlasništvu.

Karakteristična boja pročelja stadiona u Gdanjsku

Stadion je poseban po tome što se travnjak ne može mijenjati, pa zbog toga i ne postoji atletska staza, iako su dimenzije stadiona vrlo velike – dug je 235 m, širok 203 m, a visok 45 m. Vanjskim izgledom i bojom podsjeća na jantar, fosiliziranu smolu četinjača koja se još u prapovijesti rabila za izradu nakita, a oduvijek se najviše prikupljala na Baltiku. Krovna konstrukcija s površinom od 44.000 stoji na 82 nosača. Pročelje je pokriveno s 18.000 ploča od polikarbonata u 6 nijansi, ukupne površine 5,4 ha. Dva su logotipa na zapadnoj i istočnoj strani stadiona izrađena u LED tehnologiji i visoka su 8 m te duga 35 m.

Stadion je projektirala njemačka projektantska tvrtka *Rhode-Kellermann-Wawrowsky* iz Düsseldorfa, poznata po projektima *Veltins-Arene* u Gelsenkirchenu i *AWD-Arene* u Hannoveru. Idejni je projekt izabran početkom 2008., početkom travnja započeli su zemljani radovi, a službeni je početak radova bio 25. ožujka 2009., nakon zaključenja ugovora s izvođačem – konzorcijem u sastavu: *Hydrobudowa Polska SA, Hydrobudowa 9 SA, Alpine Bau Deutschland AG, Alpine Bau GmbH* iz Austrije i *Alpine Construction Polska Sp. z o.o.*

Dio travnjaka i tribina PGE Arene u Gdanjsku

Važan je datum u gradnji *PGE Arene* 28. svibnja 2009., kada su započeli glavni građevinski radovi. Čelični i betonski radovi zaključeni su 24. srpnja 2010., što je obilježeno i prigodnom proslavom. Zapravo je ugovoreni datum završetka bio kraj 2010., ali su se radovi nešto odužili, pa je i ugovorena prijateljska utakmica s reprezentacijom Francuske 9. lipnja 2011. odigrana u Varšavi.

Stadion *PGE Arena* izgrađen je na sjevernom rubu grada, između stambenog dijela i luke, tako da je izvrsno prometno povezan raznovrsnim prijevoznim sredstvima. Na ovom će stadionu 14. lipnja 2012. igrati Španjolska i Irska, a 18. lipnja Hrvatska i Španjolska, pa će to biti jedina utakmica koju će reprezentacija Hrvatske igrati u tom gradu.

Stadion na kojem igra Hrvatska

Dvije će utakmice u grupi Hrvatska igrati na *Gradskom stadionu* u Poznanju, jednom od najstarijih (utemeljen u 8. st.) i po broju stanovnika (556.022) najvećih poljskih gradova, važnom cestovnom i željezničkom raskrižju između Berlina i Varšave. Prvu će utakmicu naša reprezentacija igrati 10. lipnja protiv Irske, a drugu 14. lipnja protiv Italije. Posljednja će utakmicu na ovom stadionu odigrati Italija protiv Irske 18. lipnja 2012. godine. *Gradski stadion* (polj. *Stadion Miejski*) u *Poznanju* izgrađen je u razdoblju od 1968. do 1980. godine. Kao i većina stadiona toga doba, građen je na umjetnom brdu na koje je potom postavljena armiranobetonska konstrukcija. Bio je izgrađen s tri strane (u obliku slova U), a na prazno su mjesto

trebali doći bazen i teretana, što nije nikad izgrađeno. Stadion se gradio 12 godina, a otvoren je utakmicom *Lecha* iz Poznania i *Motora* iz Lublina. U godinama što su uslijedile stadionu su pridodana četiri 56 m visoka rasvjetna stupa, suvremeni semafor i plastične stolice.

Crtež obnove Gradskog stadiona u Poznanju

Temeljita je obnova svih tribina i gradnja četvrte, nikad izgrađene, započela 2003., znatno prije dobivanja domaćinstva Europskog prvenstva u nogometu, a završena 2010. godine. Stadion je svečano je otvoren 10. rujna koncertom Stinga, britanske pop-zvijezde, pred 30.000 posjetitelja. S kapacitetom od 43.090 gledalaca (na prvenstvu će ih biti 42.004) pripada najvećim poljskih stadionima i također je svrstan u najvišu četvrtu kategoriju.

Projekt rekonstrukcije izradila je tvrtka *Modern Construction Design Sp. z o.o.* iz Poznania, a sve su tribine i dio krova prekrivene svjetlom membranom. No zbog problema s neravnim tlom sjeverna tribina ima dvije, a južna tri razine. Bočne (zapadna i istočna) tribine imaju također dvije razine, ali prate visinu južne. To je omogućilo povećanje gledališta, ali je stadionu dalo i neobičan izgled jer podsjeća na golemoga člankovitog kukca. Rešetkasta je konstrukcija krova sidrena na uglovima stadiona i teži gotovo 7000 tona. Prozirna membrana omogućuje noću raznovrsne svjetlosne efekte.

Neobičan vanjski izgled stadiona u Poznanju

U obnovi se nastojalo napraviti što strmije gledalište radi bolje povezanosti publike i igrača, ali to zbog nedostatka sunčeve svjetlosti utječe na kvalitetu travnjaka koji se mora mijenjati i po nekoliko puta godišnje. Osim toga, bilo je problema i s odvodnjom, no sve je to, kako se čini, otklonjeno u temeljitoj obnovi tijekom kolovoza i rujna 2011. godine.

Travnjak i tribine obnovljenog stadiona u Poznanju

Troškovi obnove stadiona bili su vrlo visoki; dosegli su 185 milijuna eura. To je inače glavni stadion *Lecha* iz Poznania, višestrukoga nogometnog prvaka Poljske, a odnedavno i *Warte*, kluba koji nastupa na nižoj razini takmičenja. Vlasnik je stadiona grad Poznanj, a njime upravlja nogometni klub *Lech*. Igralište ima standardne dimenzije, a rekord je od 45.000 posjetitelja ostvaren još davne 1984. (znatno iznad ondašnjih kapaciteta) na utakmici između *Lecha* i *Widzewa* iz Łódźa. Stadion je smješten na zapadnom rubu grada, pokraj važnih gradskih i međugradskih prometnica i prometno je dobro povezan s gradskim središtem.

Poljska i Ukrajina imaju zajedno 84 milijuna, Mađarska i Hrvatska jedva 15, pa i ne čudi što nismo organizatori prvenstva

Izlog najbogatijega Ukrajinca

Grupa D, u koju su uz Ukrajinu svrstane reprezentacije Švedske, Francuske i Engleske, igrat će svoje utakmice u Donjecku i Kijevu.

Stadion **Donbas Arena** u Donjecku poznat je našim ljubiteljima nogometa jer tamo je klubu **Šahtar (Rudar)** nastupa naš igrač Darijo Srna koji je ujedno i kapetan **Šahtara** (piše se i **Šahtjar** i **Šahtjor**) i hrvatske reprezentacije. Inače je vlasnik **Šahtara** najbogatiji ukrajinski (neki tvrde i europski) milijarder Rinat Ahmetov, koji je vlasnik i financijske grupacije **SCM (System Capital Management)**.

Igralište i tribine Donbas Arene u Donjecku tijekom građenja

Izgradnja je novog stadiona četvrte kategorije u Donjecku započela 2006. i završena 2009., pa je to prvi stadion za Europsko nogometno prvenstvo 2012. u obje države koji nije trebalo ni obnavljati ni posebno pripremati za to takmičenje. Stadion je smješten u parku u središtu Donjecka, najvećem gradu istočne Ukrajine (1,1 milijun stanovnika) i najvećem gospodarskom i kulturnom središtu Donjeckog bazena, odnosno Donbas regije. Gradila ga je turska tvrtka **Enka**, a u gradnju je bilo uključeno više o 1600 radnika i stručnjaka. Građen je prema projektu poznate londonske projektantske kuće **Arup Sport** koja je projektirala mnoge od najpoznatijih stadiona na svijetu, poput **Gradskog stadiona** u Manchesteru, **Allianz Arene** u Münchenu i **Nacionalnog stadiona** za Olimpijske igre u Pekingu.

Stadion je ovalnog oblika i ostakljenog pročelja, a golemim krovom pomalo podsjeća na leteći tanjur. Nagibi se stadiona podudaraju s krajolikom, a posebno osvjetljeno pročelje daje noću i danju dojmiv izgled.

Završni radovi na krovu stadiona u Donjecku

Donbas Arena može primiti 52.518 gledalaca, ali će tijekom europskog prvenstva taj broj biti smanjen na 50.055. Cjelokupna površina s prilaznom zonom prostire se na 254.907 m², a sam stadion zauzima površinu od 46.780 m². Visina je od razine terena do vrha krova 54 m, a u građevinu je ugrađeno 120.000 m³ i 4300 tona čelika te u krovnu konstrukciju još 3800 tona. Ukupna je cijena s okolnim rekreativnom parkom iznosila 300 milijuna eura. Stadion je inače cijeli dan u pogonu jer ima tri restorana, više barova i kafića, brojne prodavaonice, suvenirnice, fitness centar i dr., pa je jedno od najpopularnijih mjesta za noćne izlaske. Na stadionu se osim utakmica održavaju raznovrsna događanja poput koncerata, proslava, konferencija za novinare i sl. Gradnja je završena nešto prije predviđenog roka, ali je svečano otvaranje upriličeno 29. kolovoza 2009., na ukrajinski Dan rudara i Dan grada Donjecka. Na

svečanosti je nastupila američka pjevačica Beyoncé. Prvu je utakmicu **Šahtar** odigrao 27. rujna 2009. protiv kijevskog **Obolona**. Razumljivo da je vlasnik stadiona klub **Šahtar**, a njime upravlja posebno utemeljena tvrtka.

Prva će se utakmica europskog prvenstva između Francuske i Engleske na ovom stadionu održati 11. rujna 2012., a slijedi 15. lipnja susret Ukrajine i Francuske te 19. lipnja Engleske i Ukrajine. Na stadionu će se 21. i 27. lipnja održati i susreti četvrtfinala i polufinala.

Burna i bogata prošlost

Reprezentacije svrstane u grupu D igrat će i na **Olimpijskom stadionu** u Kijevu, glavnom i najvećem gradu Ukrajine (2,7 milijuna stanovnika), smještenom u njenom središtu na rijeci Dnjepar. To je grad koji je prestižno industrijsko, trgovačko i kulturno ukrajinsko i europsko središte sa sveučilištem, znanstvenim akademijama, brojnim znanstvenim zavodima, muzejima i kazalištima. Olimpijski stadion ili punim imenom **Olimpijski nacionalni sportski kompleks** (ukr. **Nacionalnij sportivnij kompleks Olimpijskij**) skup je višenamjenskih sportskih sadržaja. Istodobno je to najveći ukrajinski stadion i jedan od najvećih na svijetu.

Izgrađen je 1923. u centru grada, na desnoj obali Dnjepira, na padinama središnjega gradskog brežuljka Čerepanov (projektant je bio L. V. Pilvinski), a svečano je otvoren 12. kolovoza 1923. i tada se zvao **Crveni stadion Trockoga**. Poslije je često mijenjao imena, pa se neko vrijeme

Glavno pročelje Donbas Arene u Donjecku

zvao *Crveni stadion*, a najčešće *Nacionalni stadion* (ponekad i s dodatkom imena nekih sovjetskih rukovodilaca – Kosira i Hruščova) ili *Sveukrajinski i Središnji* (to je ime nosio od 1962. do 1979. i tada je mogao primiti najviše – 100.000 gledalaca). Sadašnje ime nosi od 1996., a dodatak "olimpijski" rabi zbog činjenice da su se 1980. u okviru XXII. olimpijskih igara u Moskvi pravo tu igrale neke utakmice olimpijskog nogometnog turnira. U svojoj je dugoj povijesti u više navrata renoviran (1941., 1999. i 2011.) i proširivan (1966. i 1978.). Projektant je radova između 1936. i 1941. bio Mihajlo Grečina, a onih od 2008. do 2011. njemačka projektantska tvrtka *Gerkan, Marg und Partner*.

sportske priredbe jer je radi o stadionu s poznatom atletskom stazom, a kijevski će ga klubovi koristiti samo za najvažnije i najposjećenije utakmice.

U nedavnoj su rekonstrukciji srušeni i rekonstruirani svi donji dijelovi stadiona, izgrađena nova zapadne tribine u dvije razine i uz nju potpuno nova zgrada s 13 katova za luksuzni hotel te krov preko cijelog prostora za sjedenje. Stadion je dobio prozračno stakleno pročelje, a pridodani su i čelični stupovi koji su na krovu zakrivljeni i pridržani prstenastim čeličnim držačima te je na njih ovješeno prozračni plastični krov.

Vlasnik je stadiona Državni koncern *Sportska borilišta Ukrajine*, a glavni

i Njemačke 11. studenoga 2011. godine. Tu će 11. lipnja 2012. svoju prvu utakmicu na prvenstvu odigrati reprezentacija Ukrajine protiv Švedske, 15. lipnja ogledat će se Švedska i Engleska, a 19. svibnja Švedska i Francuska. Na *Olimpijskom stadionu* u Kijevu odigrat će se 24. lipnja i utakmica četvrtfinala (između prvaka grupe D i drugoplasiranog iz grupe C), a 1. srpnja 2012. i finalna utakmica za novoga europskog prvaka. Mora se reći da je *Olimpijski stadion* u Kijevu dio bogate povijesti ukrajinskog sporta i ponos građana Kijeva i svih Ukrajinaca, unatoč negotovanjima što je u obnovu stadiona utrošeno gotovo 450 milijuna eura (četiri puta više od plana), jer se za taj novac mogao izgraditi novi stadion. Kako se stadion nalazi u gradskom središtu i u blizini kijevske luke na Dnjepru, nije bilo nikakvih problema s prometnom povezanošću, posebno stoga što su u blizini stadiona i stanice podzemne željeznice koje su najbolja veza sa zračnom lukom, ali i ostalim dijelovima grada.

Zaključne napomene

Pokušali smo prikazati dosadašnje pripreme za novo Europsko prvenstvo u nogometu. Svi su veliki sportski događaji prigoda za gradnju ili potpunu rekonstrukciju novih stadiona, ali i za poboljšanje prometnih veza, proširenje i opremanje zračnih luka i gradnju novih smještajnih kapaciteta. To je i ovdje slučaj, posebno u Ukrajini koja je dosad imala samo jedan hotelski ležaja na tisuću stanovnika (u Poljskoj je to znatno bolje – 24 ležaja na 1000). Iako su izgrađeni

Prikaz budućega izgleda Olimpijskog stadiona u Kijevu prije obnove

Nacionalni je status stadion stekao nakon ukrajinske neovisnosti, a najveći je broj gledalaca 1999. godine smanjio na 83.450 u skladu s preporukama svjetske nogometne organizacije, da bi ih nakon obnove 2011. imao 70.050. To je smanjivanje logično jer se nastoji osigurati da sva mjesta na nogometnim stadionima budu sjedeća. Status se stadiona počeo znatno mijenjati nakon što je *Dinamo* iz Kijeva, kojemu je to uz drugi gradski klub *Arsenal* bio i domicilni stadion, zbog skupog održavanja i činjenice da mu na utakmice rijetko dolazi više od 10.000 gledalaca odlučio rekonstruirati svoj stadion *Lobanovski* koji mu je dotad služio za vježbanje. Sada će temeljito obnovljeni stadion osim za velike koncerte služiti za potrebe nogometne reprezentacije i finalnih utakmica kijevskoga kup takmičenja, ali i za druge

je izvođač radova bila lokalna tvrtka *Kievsmiskbud*. Radovi su unatoč ponekim katastrofičnim najavama završeni na vrijeme i preuređeni je stadion svečano otvoren 9. listopada 2011. velikim koncertom kolumbijske pjevačice Shakire. Prva utakmica odigrana je između Ukrajine

Obnova stadiona u Kijevu

Obnovljeni Olimpijski stadion u Kijevu

Službeni logotip Europskog nog. prvenstva

brojni novi hoteli, svi su popunjeni, a mjesta nema ni u privatnom smještaju. Stoga će organizator, koji samo u Ukrajini očekuje 1,2 milijuna posjetitelja, pokušati ponuditi smještaj i u šatorima, posebno tijekom finalne utakmice. Za 14. europsko nogometno prvenstvo u Poljskoj i Ukrajini izgrađena su četiri nova stadiona, jedan je bio prije izgrađen (Donjeck), a tri su temeljito obnovljena. Dobiveno je tako mnogo suvremenih sportskih i javnih sadržaja, a mnogi se stadioni mogu svrstati među najraskošnije i najopremljenije. Poboľjšane su i prometne veze, osuvremenjena prometna i komunalna infrastruktura, a to je zemljama domaćinima ujedno i prava prigoda za novi razvoj. Jedino valja poželjeti da im novi sportski sadržaji poslije ne budu teret umjesto dobitka, kao što se to nama dijelom dogodilo nakon nedavnoga europskoga rukometnog prvenstva. No nogomet je ipak mnogo popularniji i privlači znatno više gledalaca,

a svi su stadioni u gradovima s mnogo stanovnika i potencijalnih navijača. Velika su sportska nadmetanja ujedno i velik posao u kojem se, kada se sve zbroji, okreće i više milijardi eura. Stoga su za novo prvenstvo već izabrane maskote,

Slavek i Slavko – maskote Europskoga nogometnog prvenstva

simpatični dječaci Slavek i Slavko, a službeni je logotip izgled dobio prema „wicinankiju“, tradicionalnoj poljskoj umjetnosti rezanja papira koja se sreće i u nekim ruralnim dijelovima Ukrajine.

Za prvenstvo je određena i posebna lopta (*Tango 12*), a službeni slogan *Stvaramo povijest zajedno* (polj.: *Razem tworzymy przyszłość*, ukr.: *Tvorimo istoriju razom*) ističe činjenicu da su Poljska i Ukrajina najistočnije zemlje koje su ugostile Europsko nogometno prvenstvo. Osim toga, te zemlje pripadaju i najmnogoljudnijim europskim državama i zajedno imaju približno 84 milijuna stanovnika (Poljska 38, Ukrajina 46). Kako je kontinentalno nogometno prvenstvo i ozbiljan poslovni pothvat, ne čudi da smo svojedobno ispali iz utrke za organiziranje prvenstva bez ijednog glasa. Mađara i nas zajedno jedva da je 15 milijuna.

Izvor: *Wikipedija* i ostali internetski portali

STADIUMS FOR THE EUROPEAN FOOTBALL CHAMPIONSHIP

The European Football Championship will take place in June 2012 in Poland and Ukraine. The Championship will start with the Poland vs Greece match at the new stadium in Warsaw, and will end with the final match at the Kiev's modernised stadium. Other matches will be held in Wrocław, Gdansk and Poznan in Poland, and in Kharkiv, Lviv and Donetsk in Ukraine. Four new stadiums were built for this championship (in Gdansk, Wrocław, Lviv and Warsaw). One of them (in Donetsk) had been built before the championship organisation rights were decided

upon, and three existing stadiums (in Poznan, Kharkiv and Kiev) were fully refurbished for this occasion. The construction and rehabilitation of these stadiums is described, and some historic data about these huge and costly structures are presented. It is also emphasized that, in addition to stadium construction, considerable funding was also allocated to infrastructure, especially for improvement of traffic links and construction of new hotel capacities.